

APLINKOSAUGOS PRIEMONIŲ REIKŠMĖ SIEKIANT DARNAUS
VYSTYMOŠI TIKSLŲ

Linas Meškys *

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Administracinės teisės ir proceso katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 4545
Elektroninis paštas linas@adv.lt*

Pateikta 2008 m. balandžio 4 d., parengta spausdinti 2008 m. spalio 20 d.

Santrauka. Sparčiai didėjanti pasaulio ekonominės plėtros neigiama intervencija į aplinką tapo viena iš svarbiausių daugelio šalių problemų, o poreikis apsaugoti aplinką – visos žmonijos iššūkiu. Prieš keletą dešimtmečių tarptautinė pasaulio bendruomenė rado universalų būdą, padedantį siekti aplinkos apsaugos tikslų, nepaneigiant nemažiau svarbių ekonominių bei socialinių visuomenės interesų, – tai darnus vystymasis, tapęs šiuolaikinių valstybių ilgalaikėje vystymosi ideologija.

Vienas iš būdų, galinčių padėti pasiekti darnaus vystymosi rezultata, – aplinkosauginių, ekonominių bei socialinių tikslų kompromisą – tai aplinkosauginės informacijos ir aplinkosaugos teisės pažeidimų viešas skelbimas, kuriuo visuomeninių santykių dalyviai yra skatinami savanoriškai paklusti aplinkosaugos reikalavimams.

Šiame straipsnyje siekiama atskleisti aplinkosaugos priemonių – aplinkosauginės informacijos ir aplinkosaugos teisės pažeidimų viešo skelbimo sampratą bei ištirti šių priemonių reikšmę siekiant darnaus vystymosi tikslų.

Pagrindinės sąvokos: aplinkosauginė informacija, aplinkosaugos teisės pažeidimai, viešas skelbimas, darnus vystymasis.

IVADAS

Sparčiai didėjanti pasaulio ekonominės plėtros neigiama intervencija į aplinką tapo viena iš svarbiausių daugelio šalių problemų, o poreikis apsaugoti aplinką – visos žmonijos iššūkiu. Prieš keletą dešimtmečių tarptautinė pasaulio bendruomenė rado universalų būdą, padedantį siekti aplinkos apsaugos tikslų, nepaneigiant nemažiau svarbius ekonominius bei socialinius visuomenės interesus, – tai darnus vystymasis, tapęs šiuolaikinių valstybių ilgalaikėje vystymosi ideologija.

Viena iš pagrindinių priemonių siekiant darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo – valstybės prievartos mechanizmas ir teisinės atsakomybės institutas. Vis dėlto teisinis ūkinės veiklos santykio su aplinka reguliavimas neturi būti orientuotas tik į valstybės prievartos mechanizmo taikymą. Būtų klaidinga manyti, kad tik teisinės atsakomybės aplinkosaugos srityje institutas užtikrina aplinkosaugos teisės pažeidimų prevenciją ir darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimą. Jeigu aplinkosau-

gos reikalavimų laikymąsi ir teisės pažeidimų prevenciją bus siekiama užtikrinti tik taikant valstybės prievartos priemones, bet ignoruojant ne prievarta pagrįstų prevencinių aplinkosaugos priemonių įgyvendinimo svarbą ir įtaką, darnaus vystymosi tikslus pasiekti bus sudėtinga.

Teisės doktrinoje teigiama, kad nedarnus teisinės atsakomybės instituto aplinkosaugos srityje teisinis reguliavimas ir neveiksmingas šio instituto taikymas neturi tokių sunkių pasekmių kaip valstybės politika, nunkreipta į alternatyvių aplinkosaugos prevencinių priemonių įdiegimą ir veiksmingą jų įgyvendinimą.¹

Potencialiai veiksmingomis prevencinėmis aplinkosaugos priemonėmis, galinčiomis daryti įtaką darnaus vystymosi tikslų pasiekimui, galima laikyti aplinkosauginės informacijos ir aplinkosaugos teisės pažeidimų viešo skelbimo mechanizmus, kurių įgyvendinimas skatintų visuomeninių santykių dalyvius ne dėl valstybės prievartos baimės, o savanoriškai paklusti nustatytoms

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Administracinės teisės ir proceso katedros lektorius, daktaras.

¹ Nyborg K., Telle K. A Dissolving Paradox: Firms' Compliance to Environmental Regulation. *University of Oslo Economics Working Paper No. 02-2004*, January 2004 <<http://ssrn.com/abstract=575401>> [žiūrėta 2006 09 22].

aplinkosaugos teisės normoms. Šių mechanizmų įgyvendinimas bei prevencinis jų pobūdis bei paskirtis prisidėtų prie trijų lygiaverčių visuomenės tikslų (aplinkosauginio, ekonominio ir socialinio) pasiekimo, t. y. prie darnaus vystymosi ideologijos įgyvendinimo.

Lietuvos teisės doktrinoje skiriama nepakankamai dėmesio vertinant alternatyvias prevencines aplinkosaugos priemones bei tiriant jų reikšmę įgyvendinant darnaus vystymosi tikslus, todėl šis straipsnis galėtų bent iš dalies sumažinti susidariusį vakuumą bei galbūt paskatinti diskusijas analizuojamais klausimais.

Straipsnio tyrimo objektas – aplinkosauginės informacijos ir aplinkosaugos teisės pažeidimų viešo skelbimo reikšmė siekiant darnaus vystymosi tikslų.

Straipsnio tikslas – sisteminiu požiūriu ištirti potencialiai veiksmingų aplinkosaugos priemonių, t. y. aplinkosauginės informacijos ir aplinkosaugos teisės pažeidimų viešo skelbimo reikšmę siekiant darnaus vystymosi tikslų.

Siekiant užsibrėžto tikslo darbe išskelti šie **uždaviniai**: 1) atskleisti aplinkosauginės informacijos viešo skelbimo sampratą; 2) įvertinti aplinkosauginės informacijos viešo skelbimo instituto reikšmę siekiant darnaus vystymosi tikslų; 3) pristatyti aplinkosaugos teisės pažeidimų viešo skelbimo sampratą; 4) išanalizuoti aplinkosaugos teisės pažeidimų viešo skelbimo instituto reikšmę siekiant darnaus vystymosi tikslų.

Straipsnyje *deskriptyviu metodu* pristatytos aplinkosauginės informacijos ir aplinkosaugos teisės pažeidimų viešo skelbimo sampratos, taikant *analitinę-kritinį metodą* tiriama aplinkosaugos priemonių reikšmė siekiant darnaus vystymosi tikslų. *Lyginamuoju metodu* vertinama kitų šalių patirtis įgyvendinant aplinkosauginės informacijos ir aplinkosaugos teisės pažeidimų viešo skelbimo institutus.

1. APLINKOSAUGINĖS INFORMACIJOS VIEŠO SKELBIMO SAMPRATA

Pasaulinė praktika rodo, kad svarbi priemonė, padedanti kovoti su aplinkosaugos teisės pažeidimais ir skatinanti tokių pažeidimų prevenciją, o kartu ir darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimą, – aplinkosauginės informacijos viešas skelbimas.

Viešas (aplinkosauginės informacijos – *aut. past.*) skelbimas – tai reguliarius informacijos apie įmonių veiklos atitiktį aplinkosaugos teisės reikalavimams rinkimas ir skleidimas, kuris apibūdinamas kaip aplinkosaugos teisinio reguliavimo „trečioji banga“ po valdymo ir kontrolės, taip pat rinka paremta (angl. *market-based*) metodų.² Teigiama, kad „rinka neigiamai reaguoja į priešingų aplinkosaugos teisės reikalavimams veikslių (tokių kaip leidimų viršijimas, aplinkos teršimas, teismo procesai, pretenzijos) paviešinimą arba, kita vertus, tokia reakcija yra teigiama, kai paviešinami aplinkosaugos

teisės reikalavimus atitinkantys veiksmai.“³

Viešo aplinkosauginės informacijos skelbimo programos yra įdiegtos ir įgyvendinamos daugelyje šalių – JAV, Didžiojoje Britanijoje, Kanadoje ir kt. Tačiau šio mechanizmo spartų paplitimą, ko gero, labiausiai lėmė Jungtinėse Amerikos Valstijose įdiegtos programos „Kenksmingų medžiagų inventorizacija“ (angl. *Toxic Release Inventory*, toliau tekste – TRI) įtaka mažinant užterštumą.⁴

TRI programa – tai viešai prieinama JAV aplinkos apsaugos agentūros duomenų bazė, kurioje skelbiama informacija apie nuodingų cheminių medžiagų išmetimą ir kita su atliekų šalinimu susijusi veikla. Šią informaciją kasmet privalo pateikti ne tik pramonės įmonės, bet ir valstybinės įmonės.⁵ TRI programos tikslas – turint informaciją kontroliuoti asmenis (piliečius), kad įmonės ir vietinė valdžia atsakingai elgtųsi su nuodingomis cheminėmis medžiagomis.⁶ TRI duomenų bazei įmonių pateikta informacija yra remiamasi nustatant įmonių veiklos atitiktį aplinkosaugos teisės reikalavimams, taip pat ja remiantis valstijų bei federaliniu lygmeniu gali būti imamasi valstybės prievartos priemonių.⁷

JAV aplinkos apsaugos agentūra teigia, kad TRI duomenų bazėje esantys vieši duomenys skatina įmones atsakingai užsiimti cheminių medžiagų tvarkymo veikla. Be to, šie duomenys atlieka aplinkosaugos pažangos indikatorius vaidmenį.⁸ JAV įmonės tiesiog bijo neigiamos informacijos, nes tai gali sumažinti įmonės pardavimus ir pakenkti reputacijai, o kartais įmonę net gali išstumti iš rinkos ar privesti prie bankroto. Dėl šios priežasties įmonės, žinodamos, kad aplinkosaugos reikalavimų laikymasis yra viešai skelbiamas, visomis išgalėmis stengiasi nepažeisti aplinkosaugos teisės normų.⁹

Viešas aplinkosaugos informacijos skelbimas Jungtinėse Amerikos Valstijose tapo aplinkosaugos reguliavimo kertiniu akmeniu. Aplinkos apsaugą reguliuojantys teisės aktai reikalauja iš įmonių aplinkosaugos monitoringo bei pateikti išsamią ir viešą aplinkosauginę informaciją. Neabejotina, kad viešas tokios informacijos skelbimas atlieka labai svarbų vaidmenį užtikrinant aplinkosaugos reikalavimų laikymąsi, be to, skatina siekti tobulesnės aplinkosaugos vadybos.¹⁰

³ Dasgupta S., Hong Jong Ho, Laplante B., Mamingi N. Disclosure of Environmental Violations and the Stock Market in the Republic of Korea. *World Bank Policy Research Working Paper No. 3344*, 2004 <<http://ssrn.com/abstract=610388>> [žiūrėta 2006 09 29].

⁴ TRI programa JAV buvo įdiegta remiantis 1986 m. Būtinio planavimo ir bendruomenės teisės žinoti įstatymu (Emergency Planning and Community Right-to-Know Act – EPCRA) ir praplėsta 1990 m. Užterštumo prevencijos įstatymu (Pollution Prevention Act). Panaši programa yra įtvirtinta Didžiojoje Britanijoje ir Kanadoje.

⁵ U. S. Environmental Protection Agency. *Toxics Release Inventory (TRI) Program* <<http://www.epa.gov/tri/>> [žiūrėta 2006 09 28].

⁶ U. S. Environmental Protection Agency. *What is the Toxics Release Inventory (TRI) Program* <<http://www.epa.gov/tri/whatis.htm>> [žiūrėta 2006 09 28].

⁷ Keough P. G., Willard N. L. Use of public disclosure in environmental protection programs to enhance compliance and change behavior in the United States <<http://www.inece.org/2ndvol1/keough.htm>> [žiūrėta 2006 10 17].

⁸ Žr. 5 išnašą.

⁹ Žr. 6 išnašą.

¹⁰ Ten pat.

² Afsah Sh., Blackman A., Ratunanda D. How Do Public Disclosure Pollution Control Programs Work? Evidence from Indonesia. *Discussion Paper 00-44*, October 2000 <<http://www.rff.org/Documents/RFF-DP-00-44.pdf>> [žiūrėta 2006 11 02].

Taigi JAV naudojamas viešo aplinkosaugos informacijos skelbimo mechanizmas tapo vienu iš svarbiausių asmenų veiklos santykių su aplinka reguliatorių. Šio mechanizmo svarbą, užtikrinant aplinkosaugos teisės reikalavimų laikymąsi, lemia tai, kad šis mechanizmas skatina savanorišką asmenų paklusimą aplinkosaugos teisės reikalavimams, taip pat leidžia visuomenei kontroliuoti, kaip laikomasi šių reikalavimų. Šie faktoriai padeda sutaupyti aplinkosaugos teisės reikalavimų laikymosi užtikrinimo valstybės išlaidas, neprievertinėmis priemonėmis skatina asmenis atsakingai bei rūpestingai plėtoti savo verslą ir nedaryti aplinkosaugos teisės pažeidimų.

2. APLINKOSAUGINĖS INFORMACIJOS VIEŠAS SKELBIMAS LIETUVOJE IR JO REIKŠMĖ SIEKiant DARNAUS VYSTYMOŠI TIKSLŲ

Viešo aplinkosaugos informacijos skelbimo mechanizmo, taikomo JAV, atitikmenį galima rasti ir Lietuvoje – tai aplinkos monitoringas.

1989 m. tuometinis Lietuvos gamtos apsaugos komitetas buvo priėmęs nutarimą „Dėl kompleksinio ekologinio monitoringo organizavimo ir gamtinės aplinkos būklės faktografinės informacinės sistemos „Ekologija“ sukūrimo“. 1991–1992 m. LR aplinkos apsaugos departamento darbo grupė, vadovaujama prof. R. Juknio, parengė Lietuvos ekologinio monitoringo programą.¹¹

1997 m. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Aplinkos monitoringo įstatymą,¹² o 2006 m. – Aplinkos monitoringo įstatymo pakeitimo įstatymą,¹³ kuriuose aplinkos monitoringas apibrėžiamas kaip sistemingas gamtinės aplinkos ir jos elementų būklės kitimo ir antropogeninio poveikio stebėjimas, vertinimas ir prognozė.

Lietuvoje monitoringo paskirtis atitinka JAV TRI programoje numatytus tikslus. Aplinkos monitoringo įstatyme numatyta, kad ūkio subjektų aplinkos monitoringas vykdomas siekiant nustatyti ūkio subjektų taršos šaltinių išmetamų teršalų kiekį ir ūkinės veiklos poveikį gamtinei aplinkai, taip pat norint užtikrinti jų sukeltą taršos ar kito neigiamo poveikio mažinimą.¹⁴ Ūkio subjektų aplinkos monitoringo vykdymo tvarkoje numatyta, kad pagrindiniai ūkio subjektų aplinkos monitoringo uždaviniai – atlikti sistemingus taršos šaltinių į aplinką išmetamų teršalų matavimus, stebėti šių teršalų poveikį aplinkos komponentams (orui, vandeniui, dirvožemiui, augmenijai ir gyvūnijai), remiantis gautais duomenimis nustatyti didžiausią poveikį aplinkai darančias ūkinės veiklos rūšis ir užtikrinti jų sukeltą taršos mažinimą, teikti valstybės ir savivaldos instituci-

joms informaciją apie ūkinės veiklos poveikį aplinkai ir užtikrinti tos informacijos viešumą.¹⁵

Ūkio subjektų aplinkos monitoringo vykdymo tvarkoje numatyta, kad ūkio subjektų taršos šaltinių monitoringo duomenys teikiami atitinkamoms Aplinkos monitoringo duomenų fondą tvarkančioms institucijoms ir savivaldos institucijoms, vadovaujantis Aplinkos monitoringo duomenų fondo nuostatų reikalavimais.¹⁶ Aplinkos monitoringo duomenų fondo nuostatuose pažymėta, kad fondo duomenys yra vieši, išskyrus įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytus atvejus.¹⁷

Be to, Lietuvoje yra priimtas specialus teisės aktas, reguliuojantis informacijos apie aplinką teikimo tvarką, tai – 1999 m. spalio 22 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarimas Nr. 1175, kuriuo patvirtintas Informacijos apie aplinką Lietuvos Respublikoje teikimo visuomenei tvarkos aprašas.¹⁸ Šis aprašas nustato, kaip visuomenei garantuoti teisę susipažinti su valstybės ir savivaldybių įstaigų turima arba joms skirta informacija apie aplinką Lietuvos Respublikoje, ja naudotis, padaryti ją prieinamesnę, taip pat reglamentuoja šios informacijos teikimo sąlygas.

Nors Informacijos apie aplinką Lietuvos Respublikoje teikimo visuomenei tvarkos apraše galima rasti tam tikrų informacijos gavimo apribojimų, tačiau galima teigti, kad informacija apie aplinką teikiama liberaliai. Apraše numatyta, kad įstaigos pagal kompetenciją turi rengti ir skleisti visuomenei informaciją, garantuoti, kad ši informacija būtų lengvai prieinama visuomenei per viešąsias telekomunikacijų priemones (interneto tinklalapius, elektronines duomenų bazes).

Taigi apžvelgus JAV aplinkosaugos informacijos viešo skelbimo mechanizmą bei šio mechanizmo atitikmenis Lietuvoje, galima daryti išvadą, kad Lietuvoje aplinkosaugos informacijos viešumo mechanizmas yra įdiegtas ir funkcionuoja. JAV ir Lietuvoje įtvirtinto aplinkosaugos informacijos viešo skelbimo mechanizmo skirtumu galima laikyti tik tai, kad JAV aplinkosaugos informacijos prieinamumas yra paprastesnis, tuo tarpu Lietuvoje šis mechanizmas yra gan smulkiai ir sudėtingai reglamentuojamas, o tai gali pakenkti pagrindiniam viešo aplinkosauginių duomenų skelbimo pranašumui – informacijos prieinamumui, padedančiam užtikrinti aplinkosaugos reikalavimų laikymąsi ir pažeidimų prevenciją.¹⁹

¹⁵ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. gegužės 15 d. įsakymas Nr. 230 „Dėl ūkio subjektų aplinkos monitoringo vykdymo tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003. Nr. 50-2240.

¹⁶ Ten pat.

¹⁷ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. kovo 12 d. įsakymas Nr. 106 „Dėl aplinkos monitoringo duomenų fondo nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002. Nr. 28-1008.

¹⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. spalio 22 d. nutarimas Nr. 1175 „Dėl informacijos apie aplinką Lietuvos Respublikoje teikimo visuomenei tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 1999. Nr. 90-2660 (nauja nutarimo redakcija paskelbta: *Valstybės žinios*. 2005. Nr. 26-831).

¹⁹ Lietuvos Respublikos aplinkos monitoringo duomenų fondo nuostatuose yra numatyta, kad duomenų vartotojams fondo duomenys teikiami vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldos įstaigų įstatymu (*Valstybės žinios*. 2000. Nr. 10-236) bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 10 22 nutarimu

¹¹ Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, 2002 <<http://oracle.am.lt/monitoringas/>> [žiūrėta 2006 10 17].

¹² Lietuvos Respublikos aplinkos monitoringo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997 12 10. Nr. 112-2824.

¹³ Lietuvos Respublikos aplinkos monitoringo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2006 05 20. Nr. 57-2025.

¹⁴ Ten pat.

Lietuvoje, kaip ir daugelyje pasaulio šalių, visuomenė darosi vis jautresnė aplinkosaugos klausimams, o ypač juridiniai asmenys, siekdami vartotojų, klientų ar partnerių palankaus požiūrio, dažnai nurodo, kad jų įmonė diegia įvairias aplinkosaugos programas ar vykdo aplinkosaugos projektus, gamina ekologiškus produktus ir pan.²⁰ Visuomenė ar kiti susiję asmenys teigiamai reaguoja į juridinių asmenų aplinkai palankių projektų įgyvendinimą, tuo tarpu aplinką teršiančios įmonės vis dažniau sulaukia visuomenės pasmerkimo. Šios aplinkybės leidžia teigti, kad viešas aplinkosaugos informacijos skleidimas gali dar labiau paskatinti juridinius asmenis į savo strategijas integruoti aplinkosauginius tikslus, kad sulauktų visuomenės palankumo, o kartu ir ekonominės sėkmės. Viešas aplinkosaugos informacijos skleidimas neabejotinai turi paskatinti juridinius asmenis laikytis aplinkosaugos teisės reikalavimų ir optimizuoti savo veiklą taip, kad aplinkai būtų padaryta kuo mažesnė žala, ir tai leistų veiksmingiau siekti aplinkosauginių, ekonominių ir socialinių tikslų kompromiso.

Viešo aplinkosauginės informacijos skelbimo mechanizmas leidžia visuomenei kontroliuoti didžiausią neigiamą įtaką aplinkai darančius subjektus – juridinius asmenis, kad šie pernelyg nesuseteltų į ekonominį tikslą, neigdami kitus lygiaverčius visuomenės tikslus. Šiuolaikinės valstybės socialinėje-ekonominėje aplinkoje, esant įtemptos konkurencijos sąlygoms, tokia juridinių asmenų kontrolės forma siekiant aplinkosaugos tikslų neretai tampa veiksmingesne priemone už valstybės prievartos mechanizmo taikymą.

3. APLINKOSAUGOS TEISĖS PAŽEIDIMŲ VIEŠO SKELBIMO SAMPRATA

Kitos šalys pasirinko kitokį viešo aplinkosaugos informacijos skelbimo modelį. Štai Pietų Korėjoje nuo

---

Nr. 1175 patvirtinta Informacijos apie aplinką Lietuvos Respublikoje teikimo visuomenei tvarka (*Valstybės žinios*. 1999. Nr. 90-2660). Duomenų vartotojai, naudodami fondo duomenis, turi nurodyti tvarkymo įstaigą, iš kurios buvo gauti duomenys, bei pateikti nuorodą, kad jie gauti iš aplinkos monitoringo duomenų fondo. Tvarkymo įstaiga teisės aktu, suderintu su vadovaujantią įstaigą, nustato, kokie, kokiu būdu ir periodiškumu jų tvarkomų duomenų bazių duomenys bei informacija apie juos skelbiami ir platunami visuomenei. Tvarkančios įstaigos, vadovaudamosi įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka, gali patvirtinti fondo duomenų teikimo duomenų vartotojams paslaugų kainas. Žr. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. kovo 12 d. įsakymas Nr. 106 „Dėl aplinkos monitoringo duomenų fondo nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002. Nr. 28-1008.

²⁰ Pavyzdžiui, AB „Lifosa“ įmonės, veikiančios fosfatų gamybos pramonėje, interneto puslapyje skelbiama, kad „AB „Lifosa“ aplinkosauginė veikla vykdoma vadovaujantis šiuo metu Lietuvos Respublikoje galiojančių aplinkos apsaugos įstatymų ir kitų normatyvinių dokumentų reikalavimais. Bendrovė, planuodama ūkinę veiklą, nuolat taiko geriausias gamybos technologijas ir pažangiausius aplinkos apsaugos būdus, kurie leidžia mažinti žalingą poveikį aplinkai. Akcinės bendrovės vadovybė, žinodama Europos Sąjungos ir kitų pasaulio šalių reikalavimus aplinkos apsaugai bei siekdama įsitvirtinti pasaulinėje trąšų rinkoje, vystydama ir tobulindama aplinkosauginį darbą, priėmė tokią aplinkos apsaugos politiką – viziją – taikant geriausius prieinamus gamybos būdus, siekti aukšto aplinkos apsaugos lygio. Mūsų – mineralinių fosfatinių trąšų gamyba, naudojant kokybiškas žaliavas ir medžiagas. Mūsų devizas – išsaugokime gamtą ateinančioms kartoms.“ Žr. <<http://www.lifosa.com>> [žiūrėta 2006 11 28].

1989 m. kiekvieną mėnesį viešai skelbiamas įmonių, padariusių aplinkosaugos teisės pažeidimus, sąrašas.²¹

JAV TRI programos ir Pietų Korėjos mėnesinio pažeidimų pranešimo (angl. *Monthly Violations Report*, toliau tekste – MVR) esmė yra panaši, tačiau pagrindinis skirtumas tas, kad Pietų Korėjos MVR pranešime yra skelbiami įmonių, pažeidusių aplinkosaugos teisės normas, pavadinimai, taip pat priemonės, kurių ėmėsi Aplinkos apsaugos ministerija.²²

JAV TRI programa iš esmės apsiriboja išmetamų nuodingų medžiagų kiekio viešu skelbimu, tuo tarpu Pietų Korėjos MVR yra panašus į Kanados aplinkos ministerijos skelbiamą sąrašą. Jo pagrindinis tikslas yra pavišinti įmones, kurios nesilaiko aplinkosaugos teisės reikalavimų.²³

Teisinėje literatūroje teigiama, kad aplinkybė, jog juridinis asmuo nurodomas aplinkosaugos teisės normų pažeidėjų viešame sąraše, investuotojams leidžia daryti prielaidą, jog, pavyzdžiui, dėl didelio išmetamų teršalų kiekio, didesnio nei leidžia aplinkosaugos reikalavimai, juridinio asmens gamybos procesas nėra optimalus, be to, ši aplinkybė gali paskatinti aplinkosaugos organizacijų ir juridinio asmens kaimynų priešiškus veiksmus bei protestus, dėl to gali pablogėti juridinio asmens reputacija ir kt.²⁴ Šiuolaikinėse valstybėse juridiniai asmenys kur kas griežtesne priemone laiko ne valstybės institucijų už aplinkosaugos teisės pažeidimus paskirtą piniginę baudą, bet reputacijos sumažėjimą, pozicijų praradimą rinkoje ar neigiamą visuomenės požiūrį į juridinį asmenį. Šie faktoriai leidžia daryti prielaidas apie viešo aplinkosaugos teisės pažeidimų instituto veiksmingumą ir potencialią reikšmę įgyvendinant darnaus vystymosi tikslus.

Be to, viešas aplinkosaugos teisės pažeidimų atskleidimas skatina juridinius asmenis savanoriškai paklusti aplinkosaugos teisės reikalavimams. Tai suponuoja šio instituto racionalumą taupant valstybės išlaidas.

Be jau minėtų pranašumų, viešo aplinkosaugos teisės pažeidimų atskleidimo institutas svarbus ir kitu požiūriu. Literatūroje teigiama, kad jeigu aplinkosaugos teisės pažeidėjų sąraše įmonė neregistruojama, tai gali turėti priešingą efektą – tokiu atveju galima teigti, kad juridinis asmuo investuoja į aplinką saugančias technologijas, sumažėja valstybės institucijų, kontroliuojančių, kaip laikomasi aplinkosaugos reikalavimų, dėmesys, padidėja finansinių institucijų ir bankų palankumas juridiniam asmeniui, jis gali įeiti į tarptautines rinkas ir kt.²⁵ Kitaip tariant, viešas aplinkosaugos teisės pažeidimų atskleidimas juridiniams asmenims suponuoja dvigubą paklusimo aplinkosaugos teisės reikalavimams naudą – viena vertus, juridinis asmuo, nepažeidęs aplinkosaugos teisės normų, išsaugo savo reputaciją, užimamas pozicijas rin-

---

²¹ Hong, Jong Ho, Laplante B., Meisner C. Public Disclosure of Environmental Violations in the Republic of Korea. *World Bank Policy Research Working Paper No. 3126*, 2003 <<http://ssrn.com/abstract=636546>> [žiūrėta 2006 09 24].

²² Žr. 3 išnašą.

²³ Ten pat.

²⁴ Ten pat.

²⁵ Ten pat.

koje ir partnerių pasitikėjimą, kita vertus, juridinio asmens investuotojams, partneriams ir visuomenei sudaroma pagrįsta prielaida teigti, kad toks juridinis asmuo propaguoja aplinkai palankų verslą, investuoja į aplinką saugančias technologijas, dėl to sumažėja valstybės institucijų, kontroliuojančių, kaip laikomasi aplinkosaugos reikalavimų, dėmesys, padidėja finansinių institucijų, bankų palankumas juridiniam asmeniui, atsiranda galimybės įeiti į tarptautines rinkas ir pan.

Viešas aplinkosaugos teisės pažeidimus padariusių įmonių paskelbimas ir apskritai aplinkosauginės informacijos (tiek teigiamos, tiek neigiamos) viešinimas taip pat turi įtakos įmonių akcijų vertei. Daugelis neseniai atliktų empirinių tyrimų parodė, kad akcijų rinkoje teigiamai reaguojama į faktus, kai viešinama pozityvi informacija apie aplinkosaugos reikalavimų laikymąsi, ir priešingai – akcijų rinkos neigiamai reaguoja į juridinius asmenis, pažeidžiančius aplinkosaugos teisės normas.²⁶

4. APLINKOSAUGOS TEISĖS PAŽEIDIMŲ VIEŠAS SKELBIMAS LIETUVOJE IR JO REIKŠMĖ SIEKIANČI DARNAUS VYSTYMOŠI TIKSLŲ

Lietuvoje, kaip jau minėta, yra įdiegtas ir įgyvendinamas aplinkosauginės informacijos viešas skelbimas – Aplinkos monitoringo įstatyme ir su juo susijusiuose poįstatyminiuose teisės aktuose numatyta, kad aplinkos monitoringo informacija turi būti skelbiama viešai. Taip pat minėta, kad aplinkosauginės informacijos viešumą ir laisvą prieinamumą garantuoja specialus Vyriausybės nutarimu patvirtintas Informacijos apie aplinką Lietuvos Respublikoje teikimo visuomenei tvarkos aprašas.

Galiausiai Lietuvoje taip pat egzistuoja kitas prevenciniu aspektu svarbus mechanizmas – juridinių asmenų padarytų aplinkosaugos teisės pažeidimų viešas skelbimas.

Lietuvos Respublikos valstybinė aplinkos apsaugos inspekcija savo interneto svetainėje kiekvieną savaitę pateikia informaciją apie aplinkos kokybės reikalavimų pažeidimus. Čia viešai skelbiami juridinių asmenų, padariusių aplinkosaugos teisės pažeidimus, pavadinimai, nurodomas ir trumpai apibūdinamas Administracinių teisės pažeidimų kodekso straipsnis, kurį juridinis asmuo pažeidė, taip pat taikyta administracinė sankcija.²⁷

Teisinės užsienio šalių literatūros analizė ir kitų šalių patirtis patvirtina, kad juridinių asmenų, padariusių aplinkosaugos teisės pažeidimus, viešas skelbimas yra veiksminga priemonė, turinti didelės įtakos aplinkosaugos teisės pažeidimų prevencijai, taip pat skatinanti juridinius asmenis savanoriškai paklusti aplinkosaugos teisės reikalavimams.

²⁶ Nagayama Sh., Takeda F. An Empirical Study on the Impact of Environmentally Friendly News on Stock Prices in Japan, 2006 <<http://www.apeaweb.org/confer/sea06/papers/takeda-nagayama.pdf>> [žiūrėta 2006 10 11].

²⁷ Lietuvos Respublikos valstybinės aplinkos apsaugos inspekcijos interneto svetainė <http://vaai.am.lt/VI/article.php3?article_id=430#r/627> [žiūrėta 2006 11 11].

Juridinių asmenų, padariusių aplinkosaugos teisės pažeidimus, viešo skelbimo institutą galima palyginti su administracine sankcija, kurios tikslas – sulaukyti asmens nuo aplinkosaugos teisės pažeidimų darymo, paveikti jų elgesį, kad nebūtų daromi aplinkosaugos teisės pažeidimai. Todėl Lietuvoje įgyvendinamas juridinių asmenų, padariusių aplinkosaugos teisės pažeidimus, viešas skelbimas laikomas potencialiai veiksminga priemone, kuria siekiama prevencinių administracinės atsakomybės tikslų, taip pat aplinkosauginių, ekonominių ir socialinių visuomenės tikslų kompromiso.

Atsižvelgiant į tai, kad juridinių asmenų reputacija ir palankus visuomenės požiūris juridiniams asmenims tampa neįkainojama vertybe ir sėkmingo verslo receptu, būtų galima teigti, kad juridinių asmenų, pažeidusių aplinkosaugos teisės normas, viešas skelbimas yra veiksminga priemonė, siekiant įgyvendinti aplinkosaugos teisės pažeidimų prevenciją ir darnaus vystymosi tikslus.

IŠVADOS

1. Darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo svarba nulemia poreikį pasitelkti įvairias, ne vien valstybės prievarta pagrįstas, priemones, padedančias išvengti aplinkosaugos teisės pažeidimų, skatinančias savanorišką paklusimą aplinkosaugos teisės reikalavimams, dėl to veiksmingiau gali būti įgyvendintas aplinkosauginių, ekonominių ir socialinių visuomenės tikslų kompromisas.

2. Viena iš prevencinio pobūdžio aplinkosaugos priemonių, sudarančių prielaidas savanoriškai paklusti aplinkosaugos teisės reikalavimams, – JAV, Lietuvoje ir kitose šalyse įtvirtintas aplinkosauginės informacijos viešas skelbimo mechanizmas, kuris apibūdinamas kaip reguliarus informacijos apie juridinio asmens veiklos atitiktį aplinkosaugos teisės reikalavimams rinkimas ir skleidimas. Viešo aplinkosauginės informacijos skelbimo mechanizmas leidžia visuomenei kontroliuoti juridinius asmenis, kad šie pernelyg nesusetelktų į ekonominį tikslą, neigdami kitus lygiaverčius visuomenės tikslus. Šiuolaikinės valstybės socialinėje-ekonominėje aplinkoje, taip pat esant įtemptos konkurencijos sąlygoms, tokia juridinių asmenų kontrolės forma, siekiant aplinkosaugos tikslų, tampa veiksminga priemone įgyvendinant darnaus vystymosi tikslus.

3. Kita svarbi aplinkosaugos priemonė, galinti lemti juridinių asmenų palankų elgesį, kalbant apie aplinką ir savanorišką paklusimą aplinkosaugos teisės reikalavimams, – informacijos apie aplinkosaugos teisės pažeidimus padariusius juridinius asmenis ir jiems taikytas valstybės prievartos priemones viešas skelbimas. Šis mechanizmas skatina juridinius asmenis savanoriškai paklusti aplinkosaugos teisės reikalavimams, nedaryti aplinkosaugos teisės pažeidimų.

4. Vertinant minėtų aplinkosaugos priemonių veiksmingumą bei reikšmę siekiant darnaus vystymosi tikslų, reikia pasakyti, kad tiek viešas aplinkosauginės informacijos, tiek informacijos apie aplinkosaugos teisės pažeidimus padariusius juridinius asmenis ir jiems taikytas valstybės prievartos priemones viešas skelbi-

mas ne tik skatina juridinius asmenis savanoriškai susilaikyti nuo aplinkosaugos teisės pažeidimų darymo, bet ir padeda sumažinti valstybės prievartos įgyvendinimo išlaidas. Juridiniams asmenims savanoriškai paklusus aplinkosaugos teisės reikalavimams, sumažėja kontrolės ir priežiūros funkcijas atliekančio biurokratinio aparato poreikis, o darnaus vystymosi tikslai gali būti veiksmingiau įgyvendinti.

LITERATŪRA

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos aplinkos monitoringo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997 12 10. Nr. 112-2824.
2. Lietuvos Respublikos aplinkos monitoringo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2006 05 20. Nr. 57-2025.
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. spalio 22 d. nutarimas Nr. 1175 „Dėl informacijos apie aplinką Lietuvos Respublikoje teikimo visuomenei tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 1999. Nr. 90-2660 (nauja nutarimo redakcija paskelbta: *Valstybės žinios*. 2005. Nr. 26-831).
4. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. gegužės 15 d. įsakymas Nr. 230 „Dėl ūkio subjektų aplinkos monitoringo vykdymo tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003. Nr. 50-2240.
5. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. kovo 12 d. įsakymas Nr. 106 „Dėl aplinkos monitoringo duomenų fondo nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002. Nr. 28-1008.

Specialioji literatūra ir kiti šaltiniai

1. Afsah, Sh.; Blackman, A.; Ratananda, D. How Do Public Disclosure Pollution Control Programs Work? Evidence from Indonesia. *Discussion Paper 00-44*, October 2000 <<http://www.rff.org/Documents/RFF-DP-00-44.pdf>> [žiūrėta 2006 11 02].
2. Dasgupta, S.; Hong, Jong Ho; Laplante, B.; Mamingi, N. Disclosure of Environmental Violations and the Stock Market in the Republic of Korea. *World Bank Policy Research Working Paper No. 3344*, 2004, <http://ssrn.com/abstract=610388> [žiūrėta 2006 09 29].
3. Hong, Jong Ho; Laplante, B; Meisner, C. Public Disclosure of Environmental Violations in the Republic of Korea. *World Bank Policy Research Working Paper No. 3126*, 2003, <http://ssrn.com/abstract=636546> [žiūrėta 2006 09 24].
4. Keough, P. G.; Willard, N. L. Use of public disclosure in environmental protection programs to enhance compliance and change behavior in the United States <<http://www.inece.org/2ndvol1/keough.htm>> [žiūrėta 2006 10 17].
5. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, 2002 <<http://oracle.am.lt/monitoringas/>> [žiūrėta 2006 10 17].
6. Lietuvos Respublikos valstybinės aplinkos apsaugos inspekcijos interneto svetainė <http://vaai.am.lt/VI/article.php3?article_id=430#r/627> [žiūrėta 2006 11 11].
7. Nagayama, Sh.; Takeda, F. An Empirical Study on the Impact of Environmentally Friendly News on Stock Prices in Japan, 2006 <<http://www.apecweb.org/confer/sea06/papers/takeda-nagayama.pdf>> [žiūrėta 2006 10 11].
8. Nyborg, K.; Telle, K. A Dissolving Paradox: Firms' Compliance to Environmental Regulation. *University of Oslo Economics Working Paper No. 02-2004*, January 2004 <<http://ssrn.com/abstract=575401>> [žiūrėta 2006 09 22].

9. U.S. Environmental Protection Agency. *Toxics Release Inventory (TRI) Program* <<http://www.epa.gov/tri/>> [žiūrėta 2006 09 28].
10. U.S. Environmental Protection Agency. *What is the Toxics Release Inventory (TRI) Program* <<http://www.epa.gov/tri/whatis.htm>> [žiūrėta 2006 09 28].

THE IMPORTANCE OF ENVIRONMENTAL MEANS FOR THE ACHIEVEMENT OF THE TASKS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Linas Meškys *
Mykolas Romeris University

S u m m a r y

The essence of sustainable development is to attain mutual harmony and compromise of three equal values: environment, economy and social society. In order to achieve this goal none of the values should not be made primary over the others and their coexistence should be ensured by proper conditions.

Due to the significance of implementation of sustainable development goals various environmental measures are needed which are based not on state enforcement, but on enabling to avoid environmental law violations and encouraging voluntary compliance with the requirements of environmental law. As a consequence, the balance between the environmental, economic and social society goals can be ensured more effectively. The potentially effective measure to ensure compliance with the requirements of environmental law is public disclosure of environmental information and violators of environmental law.

The article considers the importance of the concept of public disclosure of environmental information, Lithuanian practice on this issue, and its importance for the purposes of sustainable development. The author also reveals the concept of public disclosure of environmental law violations, analyzes this topic in the context of Lithuania, and its importance for the achievement of sustainable development goals.

The mechanism of public disclosure of environmental information enables the society to control legal entities, so that they do not unduly focus solely on their economic goals, thus denying other values to the society. Public disclosure of information on legal entities which have committed environmental law violations and state enforcement measures applied to them encourages legal entities to voluntarily comply with the requirements of environmental law and not to commit environmental law violations.

The author concludes that both public disclosure of environmental information and public disclosure of legal entities which have committed environmental law violations and enforcement measures applied to them by the state encourages legal entities to voluntarily abstain from committing environmental law violations and enables to reduce costs of enforcement. If legal entities voluntarily comply with environmental law requirements, the need for control and supervising bureaucracy apparatus decreases and the aims of sustainable development can be achieved more effectively.

Keywords: environmental information, environmental law violations, public disclosure, sustainable development.

* Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Administrative Law and Procedure, lecturer, doctor.